

оптимізувати і раціоналізувати цивільну процесуальну форму, оскільки в них проявляється збіг приватних інтересів суб'єктів, які, особливо в справах позовного судочинства, не збігаються, досягати оптимального результату цивільного судочинства за допомогою процесуальних засобів, максимально відповідати інтересам всіх зацікавлених суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Притика Ю. Д. До питання про сутність процесуальних договорів (угод). *Право України*. 2014. № 2. С. 197–210.
2. Щербак С. В. Контрактualізація виконавчого процесу. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2. С. 38–41.
3. Коробка О. С. До питання про договірне регулювання цивільних процесуальних відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. URL: http://www.pap.in.ua/1_2016/29.pdf (дата звернення: 10.10.2021)
4. Прусенко Г. Є. Види процесуальних договорів у цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 61–64. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/12/11.pdf> (дата звернення: 10.10.2019).
5. Короєд С. О. Окремі нормативно-процесуальні перешкоди ефективності цивільного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 24, т. 2. С. 53–56.
6. Коханская М. Л. Общие тенденции в обеспечении эффективности гражданского судопроизводства в Украине. *Leges et iura*. 2018. Июль. С. 60–63.
7. Рожкова М. А. Теория процессуального договора и сделки, направленные на защиту прав. *Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса*. 2007. № 6. С. 1–16.

ГОЛУБЄВА Даніела,

здобувач вищої освіти другого курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

ЮНІНА Марина,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ**

Проблема регулювання механізму забезпечення реалізації права на інтелектуальну власність в освіті наразі є провідною в Україні. Зокрема, створюються спеціалізовані суди з питань інтелектуальної власності та

відповідне законодавство, подібно до практики європейських країн – Австрії, Великобританії, Німеччини, Швеції, Швейцарії, а також США, Японії тощо. На жаль, процес створення законодавства про захист права інтелектуальної власності виявився складним, а його практична реалізація затягувалась, як це нерідко буває, на довгий час, супроводжуючись при цьому порушеннями норм міжнародного права. Зазначена проблема й досі потребує подальшого її вивчення та усунення обставин, що заважають реалізації цього права. Особливо важливим є питання забезпечення охорони права на об'єкти інтелектуальної власності у сфері освіти, адже наявні проблеми в ній майже не досліджені, а система освіти та судова система активно реформуються. Актуальним залишається ряд наступних питань: відсутність механізму ефективного захисту права на інтелектуальну власність у сфері освіти; відсутність належного рівня забезпечення адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері охорони права інтелектуальної власності; відсутність чіткої методології виявлення таких правопорушень тощо.

Вважається, що захист прав інтелектуальної власності – це правове забезпечення їхньої недоторканності та непорушності, а в разі порушення – здатність застосування заходів примусу, що має на меті відновлення порушених прав [4, с. 92]. Цивільний кодекс України передбачає дві групи норм щодо захисту цих прав — загальні цивільно-правові норми і спеціальні, що передбачені законами України про інтелектуальну власність.

Основні правові засади охорони права інтелектуальної власності зазначені у таких нормативно-правових актах: Конституція України (ст. 41, ст. 54); Цивільний кодекс України (Глава 35-46); ЗУ «Про авторське право і суміжні права»; ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції»; Указ Президента України № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» тощо [5, с. 231-232].

Прийняття нового Закону України «Про освіту» в 2017 році ускладнило реалізацію правового захисту прав інтелектуальної власності в сфері освіти. Відповідно до ст. 3, п. 4 згаданого Закону: «Кожен має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів у порядку, визначеному законодавством» [3]. Проблема полягала у низькому рівні розвитку механізмів правового регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності та відсутності гарантій з боку держави на захист прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет [4, с. 92]. Вільно розміщені результати інтелектуальної власності в мережі жодним чином не контролюються та не захищаються у законний спосіб, що становить ризик незаконного використання їх іншими особами. Наприклад, під час створення реферату, курсової або дипломної роботи, учні та студенти досить часто використовують інформацію у відкритому доступі мережі Інтернет. Виходячи з цього, значна кількість робіт здобувачів середньої та вищої освіти є або абсолютним плагіатом, або виконані з недодержанням правил

цитування та зазначення використаних джерел. Виникає дискусійне питання чи можна вважати подібні роботи об'єктами авторського права студентів/учнів, а самих студентів/учнів – авторами своїх творів. Усі види студентських робіт виконуються студентами згідно з вимогами, встановлених навчальними планами, тому навчальні заклади вважають такі роботи службовими творами, а студентів/учнів такими, що не мають майнових прав на результат своєї інтелектуальної діяльності, що є дещо нелогічним, адже відповідно до українського законодавства, будь-який твір є безпосереднім об'єктом інтелектуальної власності [2, с. 80].

На жаль, серед студентів розповсюджена проблема академічної недобросовісності (ст. 42 ЗУ «Про освіту») у вигляді купівлі наукових робіт у студентів старших курсів студентами молодших, що також загострює вже існуюче питання захисту прав інтелектуальної власності у сфері освіти. З одного боку, таким чином право авторства повинно переходити новому власнику роботи, а з іншого – відсутній офіційний документ – ліцензійний договір (ст. 426, п. 4 ЦКУ), що підтверджує передання авторського права. Це означає, що таке право зберігається за першим власником, а використання цієї роботи є нічим іншим, як порушенням авторських прав і тягне за собою відповідальність, передбачену ст. 431 Цивільного кодексу України. Умови передання права на використання твору зазначено у ст. 32 ЗУ «Про авторське право і суміжні права».

Ще одна проблема, пов'язана з охороною прав інтелектуальної власності, яка існує у сфері освіти – це використання чужих робіт без відома їх безпосереднього власника. Якщо у випадку з купівлею чужої роботи власник знає, що його твір буде використаний іншою людиною і добровільно надає таку можливість, навіть з відсутністю договору, то у цьому – ні. Повертаючись до проблеми вільного розміщення результатів інтелектуальної, творчої або наукової діяльності в мережі Інтернет і відсутності його законного регулювання, найчастіше саме ці твори «викрадаються» та використовуються особою у власних цілях. У разі виявлення порушення своїх авторських прав, власник може висунути обвинувачення особі, яка їх порушила, та вимагати відшкодування збитку.

Щодо працівників закладів вищої та середньої освіти також існує низка проблемних питань. Щонайменше, викладачі зовсім не замислюються над необхідністю забезпечення правового захисту своїх наукових напрацювань при впровадженні у навчальний процес інноваційних педагогічних технологій. Зокрема, до невичерпного переліку об'єктів інтелектуальної власності педагогів, які потребують захисту, належать плани-конспекти уроків, методичні рекомендації до дисциплін, тести та інші завдання для контролю, матеріали для проведення практичних і лабораторних робіт, презентації навчального матеріалу, сценарії виховних заходів тощо [1, с. 39, с. 42]. Відповідно, результати педагогічної діяльності доцільно вважати об'єктом права інтелектуальної власності та об'єктом захисту таких прав – у

ч. 2, ст. 53 ЗУ «Про освіту» зазначено такі права педагогічних працівників: «розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання» [3].

Існує дві форми захисту прав інтелектуальної власності – юрисдикційна та неюрисдикційна. Перша форма передбачає захист порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності уповноваженими на те державою органами, а друга – захист здійснюється фізичними або юридичними особами самостійно. У випадку захисту прав інтелектуальної власності у сфері освіти форма такого захисту є неоднозначною, адже вона може бути як юрисдикційна, так і неюрисдикційна. У зв'язку з незаінтересованістю держорганів у контролюванні додержання закону з питань інтелектуальної власності у сфері освіти, найчастішою формою є саме неюрисдикційна, що значно ускладнює захист. Через те, як вже вище зазначалося, що заклади освіти вважають студентські/учнівські роботи службовими творами, а студентів/учнів не визнають авторами даних робіт – результати інтелектуальної, творчої або наукової діяльності студентів/учнів не є об'єктами інтелектуальної власності, а отже не підлягають правовому захисту. В підсумку, здобувачам освіти важко довести своє право авторства на ту чи іншу роботу.

Розвиток країни – це ідеї та знання, які потребують законного захисту. Україна вже робить певні кроки у бік забезпечення охорони інтелектуальної власності у сфері освіти на законодавчому рівні, але поняття студентського твору й подальше потребує новітніх теоретичних розробок. Детальне вивчення перелічених раніше проблем та вдосконалення правового механізму, а також законодавства й судового регулювання є необхідним чинником забезпечення зростання науково-технічного потенціалу України не лише на національному, а й на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. В. Е. Лунячек, Н. Л. Кравчук. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2019. № 62. С. 36-44.
2. Гоцин Д. Р. Авторське право на студентські роботи. *Young Scientist*. 2015. №12. С. 79–83.
3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. №38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Тарасова І. В. Актуальні питання вдосконалення правового механізму захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в сфері. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. №30. С. 90-95.
5. Шпак А. П. Правові засади охорони права інтелектуальної власності у сфері освіти. *Право і безпека*. 2014. №4. С. 230–233.